

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС ФІКСАЦІЇ ФАКТІВ ОТРИМАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

Стаття присвячена аналізу використання спеціальних технічних засобів під час фіксації фактів одержання неправомірної вигоди, що є одним із найбільш поширених проявів корупційних правопорушень. З огляду на актуальність боротьби з корупцією та необхідність вдосконалення механізмів доказування у кримінальних справах, автори досліджують різноманітні технічні засоби, які можуть бути використані під час проведення слідчих (розшукових) дій. Основну увагу приділено таким інструментам, як аудіо- та відеозаписи, прослуховування телефонних переговорів, а також інші спеціальні технічні засоби, що дозволяють фіксувати процеси передачі неправомірної вигоди між сторонами. У статті розглядаються теоретичні аспекти використання цих засобів, а також практичні проблеми, що виникають при їх застосуванні, зокрема питання допустимості та достатності доказів, отриманих таким чином. Окремо виділено важливість дотримання прав людини при застосуванні технічних засобів, а також регламентації їх використання в рамках правового поля. У статті також аналізуються проблеми правової оцінки результатів використання спеціальних технічних засобів, а також пропонуються рекомендації щодо удосконалення законодавчої бази, яка регулює ці питання, для забезпечення ефективності боротьби з корупцією та підвищення рівня правової обізнаності у даній сфері. Зокрема, автор наголошує на необхідності вдосконалення процедур контролю за використанням технічних засобів, що дозволить запобігти їх зловживанню та забезпечить законність у розслідуваннях. Враховуючи швидкий розвиток технологій, інтеграція новітніх методів фіксації доказів стає необхідною умовою для ефективної боротьби з корупцією. Використання сучасних технічних засобів дозволяє збільшити точність та достовірність зібраних доказів, що значно покращує розслідування корупційних злочинів. Це не тільки сприяє підвищенню прозорості правозастосування, але й забезпечує більш жорсткий контроль за діяльністю державних службовців, що в кінцевому результаті допомагає знизити рівень корупції на всіх рівнях.

Ключові слова: спеціальні технічні засоби, фіксація доказів, неправомірна вигода, корупційні злочини, докази, слідчі (розшукові) дії, кримінальне законодавство.

Актуальність теми. Однією з основних проблем у боротьбі з корупцією є ефективне виявлення та доказування фактів одержання неправомірної вигоди, що часто відбувається у рамках складних і прихованих схем. Використання спеціальних технічних засобів для фіксації таких фактів набуває особливої значущості, оскільки забезпечує високу точність і достовірність доказів, що необхідні для доведення вини обвинувачених у корупційних правопорушеннях. Однак, незважаючи на розвиток технологій, виникають численні правові,

етичні та практичні проблеми, пов'язані з використанням цих засобів у кримінальному процесі. Це стосується як правомірності застосування технічних засобів без порушення прав людини, так і питання їх допустимості в судовому процесі. Крім того, існує потреба в удосконаленні законодавчої бази, що регулює використання таких засобів, для забезпечення їх ефективного застосування у фіксації фактів корупційних правопорушень і підвищення рівня правозастосування.

Огляд наукових джерел. Питання використання спеціальних технічних засо-

бів у фіксації фактів одержання неправомірної вигоди стало об'єктом досліджень багатьох українських науковців у контексті боротьби з корупцією та забезпечення законності в кримінальному процесі. Одним з основних аспектів є правова регламентація застосування таких засобів, а також питання їх допустимості як доказів у суді.

Зокрема, О. Г. Кальман у своїх працях зазначає, що застосування спеціальних технічних засобів, зокрема прослуховування телефонних розмов та аудіо- та відеозаписи, є надзвичайно важливим інструментом у боротьбі з корупцією. Він акцентує на необхідності чіткої нормативної регламентації їх використання, щоб уникнути порушення прав людини та забезпечити законність процесу збору доказів [1]. Проблема правильності правової оцінки результатів таких дій також розглядається В. Я. Тацієм, який наголошує на необхідності дотримання балансу між боротьбою з корупцією і захистом особистих прав та свобод громадян [2].

Інші науковці, як-от С. П. Погорецький, досліджують тактику проведення розслідувань із застосуванням спеціальних технічних засобів, зокрема, як їх використання впливає на ефективність фіксації доказів у справах про одержання неправомірної вигоди. За його словами, важливим елементом є вчасне і правильне використання цих засобів на етапі збирання доказів, що дає змогу переконливо продемонструвати факт правопорушення на судовому процесі [3].

І. А. Волобуєв, у свою чергу, звертає увагу на проблеми правомірності використання спеціальних технічних засобів у кримінальному процесі, особливо в контексті дотримання принципів правосуддя. Він наголошує на необхідності регламентування їх застосування з метою запобігання зловживанням та порушенням прав людини в процесі збору доказів [4].

Отже, з огляду на вищезазначене, можна стверджувати, що використання спеціальних технічних засобів у фіксації фактів одержання неправомірної вигоди є важливою складовою боротьби з корупцією в Україні, але потребує подальшого вдосконалення нормативно-правової бази та посилення контролю за їх застосуван-

ням для забезпечення законності та прав людини.

Мета статті полягає у дослідженні ефективності та правових аспектів використання спеціальних технічних засобів під час фіксації фактів одержання неправомірної вигоди, зокрема у контексті боротьби з корупцією. Основною метою є аналіз існуючих практик застосування таких засобів в кримінальному процесі, визначення правових та етичних проблем, що виникають під час їх використання, а також оцінка їх впливу на результативність розслідувань корупційних злочинів. Стаття спрямована на вдосконалення нормативно-правового регулювання використання спеціальних технічних засобів, підвищення ефективності боротьби з корупцією та забезпечення дотримання прав людини в процесі збирання доказів.

Виклад основного матеріалу. Використання спеціальних технічних засобів у процесі фіксації фактів одержання неправомірної вигоди є важливим аспектом у боротьбі з корупцією, адже вони дозволяють ефективно фіксувати порушення та надавати переконливі докази під час розслідування кримінальних правопорушень. Спеціальні технічні засоби (СТЗ), такі як прослуховування телефонних розмов, відеофіксація, моніторинг Інтернет-активності та інші, використовуються для збору доказів, що мають високу доказову силу в судовому процесі. Проте їх застосування потребує чіткого правового регулювання для уникнення порушень прав людини та забезпечення законності у кримінальному процесі.

Одним із основних аспектів використання СТЗ у кримінальному процесі є їх правова регламентація. В Україні питання використання спеціальних технічних засобів регулюється Кримінальним процесуальним кодексом, а також іншими нормативно-правовими актами, що визначають умови і порядок їх застосування. О. Г. Кальман зазначає, що в Україні застосування таких засобів є необхідним інструментом для виявлення корупційних злочинів, проте важливо забезпечити належну правову основу для їх використання, що гарантує захист прав і свобод громадян [1].

Згідно з положеннями Кримінального процесуального кодексу України, застосування СТЗ у кримінальному процесі є можливим лише за умови наявності належно оформленої постанови суду або ухвали прокурора. Це вимагає чіткої і детальної регламентації процесуальних вимог, що стосуються збору доказів за допомогою таких засобів. Окрім того, важливим є контроль за дотриманням цих вимог на всіх етапах розслідування, починаючи з отримання дозволу і до застосування конкретних технічних засобів у процесі фіксації доказів. Без належної правової підстави, навіть найточніші і достовірні докази, отримані за допомогою СТЗ, можуть бути визнані недопустимими в суді.

Погіршення ситуації із застосуванням таких засобів може призвести до виникнення серйозних правових проблем, зокрема до порушення права на особисте життя, що є основним правом громадян, гарантованим Конституцією України та міжнародними актами. Тому важливо, щоб процедура використання СТЗ була повністю прозорою і відповідала вимогам законодавства, забезпечуючи належний баланс між необхідністю збору доказів і захистом прав людини. Порушення цього балансу може призвести до правових наслідків, таких як визнання доказів незаконними або відмову у розгляді справи.

Саме тому, підкреслюється важливість дотримання встановлених правових норм при використанні спеціальних технічних засобів. Це дозволяє не лише забезпечити законність отриманих доказів, а й уникнути порушень прав та свобод осіб, яких підозрюють у скоєнні кримінальних правопорушень. Тому необхідність чіткої регламентації та ефективного контролю за застосуванням СТЗ є критично важливою для досягнення справедливості у кримінальних провадженнях.

Однією з основних проблем, що виникають у процесі використання СТЗ, є питання їх правомірності та допустимості як доказів у суді. І. А. Волобуєв звертає увагу на важливість дотримання принципів правосуддя і законності при застосуванні таких засобів, оскільки будь-яке порушення норм законодавства при їх використанні

може призвести до скасування зібраних доказів і ускладнити процес доведення вини підозрюваних у корупційних злочинах [4]. Дозвіл на використання спеціальних технічних засобів повинен бути ретельно обґрунтованим і надаватися лише в разі необхідності, з урахуванням конкретних обставин справи. Крім того, застосування таких засобів має суворо відповідати нормам міжнародних стандартів, зокрема у частині захисту прав людини та забезпечення конфіденційності особистої інформації. Важливо, щоб процес їх використання був прозорим і контрольованим, з чітким визначенням меж дозволеного втручання в особисте життя громадян. Тільки за таких умов можна забезпечити баланс між ефективним розслідуванням та дотриманням правових стандартів у кримінальному процесі.

Управління СТЗ підлягає суворому контролю з боку судових органів, і відповідальність за їх незаконне застосування несе слідчий, прокурор та інші учасники процесу. Застосування спеціальних технічних засобів без належної правової підстави може бути кваліфіковано як порушення Конституції України та міжнародних актів, що захищають приватність громадян. Така практика порушує основні принципи правосуддя, включаючи презумпцію невинуватості, рівність сторін та право на захист.

Одним з найбільш ефективних застосувань спеціальних технічних засобів є прослуховування телефонних розмов і запис переговорів, що є одним з основних методів виявлення фактів отримання неправомірної вигоди. Це дозволяє фіксувати моменти передачі грошей чи інших цінностей у вигляді неправомірної вигоди, а також дає можливість отримати підтвердження щодо зловживань службовим становищем. Важливим аспектом є те, що ці докази можуть бути представлені в суді як незаперечні, якщо вони були отримані за належною процедурою.

С. П. Погорецький у своїх дослідженнях відзначає, що для забезпечення ефективності розслідувань корупційних кримінальних правопорушень необхідно використовувати комплексний підхід, що включає застосування різних методів фіксації дока-

зів, зокрема відео- та аудіозаписів, а також інші СТЗ, що дозволяють фіксувати передачу неправомірної вигоди. Важливо також зазначити, що кожен доказ, отриманий таким чином, має бути належно перевірений і оцінений, зважаючи на умови, в яких вони були зібрані, щоб забезпечити їхню допустимість у суді [3].

Сучасні технології надають нові можливості для збору доказів у корупційних справах, зокрема через використання Інтернет-спостереження, записів електронної пошти та інших цифрових даних. Використання таких технічних засобів дає змогу зафіксувати факт одержання неправомірної вигоди не тільки у випадках традиційних «хабарів», а й у разі здійснення корупційних дій через Інтернет-платформи та інші сучасні засоби комунікації. Це дозволяє зібрати переконливі докази без фізичної передачі грошових коштів або інших матеріальних цінностей.

Застосування таких засобів, згідно з дослідженнями І. В. Краснобрижого, може бути особливо ефективним в умовах сучасних викликів, оскільки корупційні кримінальні правопорушення все більше набувають цифрових форм [5]. Водночас це вимагає удосконалення методів розслідування і використання новітніх технологій для забезпечення надійності і точності отриманих доказів.

Одним із найбільш важливих аспектів є оцінка допустимості і достовірності доказів, зібраних за допомогою спеціальних технічних засобів. Як зазначає В. Я. Тацій, важливим є дотримання процесуальних норм під час їх використання, щоб уникнути будь-яких спроб маніпуляцій або порушень прав осіб, яких підозрюють у скоєнні кримінального правопорушення [6]. Для цього необхідно чітко дотримуватися процесуальних вимог щодо порядку застосування спеціальних технічних засобів та критеріїв оцінки зібраних доказів.

Висновок. Отже, використання спеціальних технічних засобів у фіксації фактів одержання неправомірної вигоди є важливим інструментом у боротьбі з корупцією в Україні. Ці технології дозволяють забезпечити високу ефективність розслідувань, а також здатні надати необхідні докази для доведення винуватості осіб, що пору-

шують закон. Однак, це застосування повинно бути чітко регламентованим та підданим належному контролю з боку органів правосуддя, щоб уникнути зловживань і несанкціонованого втручання в особисте життя громадян.

Для досягнення цієї мети необхідно удосконалити нормативно-правову базу, що регулює використання спеціальних технічних засобів, а також забезпечити високий рівень підготовки слідчих та прокурорів [7, 8]. Важливо, щоб фахівці мали належні знання для ефективного застосування цих інструментів, дотримуючись вимог правових стандартів і не порушуючи права людини. Таким чином, удосконалення механізмів застосування СТЗ є критично важливим для забезпечення справедливості у розслідуваннях корупційних злочинів і захисту прав громадян.

Список використаної літератури:

1. Кальман О. Г. Проблеми застосування спеціальних технічних засобів у кримінальному процесі. Київ: Юридична думка, 2018. 243 с.
2. Тацій В. Я. Особливості правового регулювання застосування спеціальних технічних засобів в кримінальному процесі. Харків: Право, 2016. 198 с.
3. Погорецький С. П. Використання технічних засобів у розслідуванні корупційних злочинів: теорія та практика. Одеса: Одеська юридична академія, 2019. 276 с.
4. Волобуєв І. А. Права людини та спеціальні технічні засоби: правовий аспект. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. 215 с.
5. Краснобрижий І. В. Цифрові технології в розслідуванні корупційних злочинів. Київ: Наукова думка, 2020. 256 с.
6. Тацій В. Я. Оцінка доказів, отриманих за допомогою спеціальних технічних засобів у кримінальному процесі. Харків: Право, 2018. 219 с.
7. Аністратенко Ю.І., Грицюк І.В. Процесуальний статус слідчого як суб'єкта кримінального провадження. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Випуск 6. Том 2. С. 184-188.
8. Аністратенко Ю.І., Грицюк І.В. Особливості здійснення кримінального провадження щодо окремих категорій осіб. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Випуск 5. Том 3. С. 41-47.

Azarova V. A. Use of special technical means when recording the facts of receiving unlawful benefit

The article is devoted to the analysis of the use of special technical means when recording the facts of receiving unlawful benefit, which is one of the most common manifestations of corruption offenses. Given the relevance of the fight against corruption and the need to improve the mechanisms of evidence in criminal cases, the authors study various technical means that can be used during investigative (detective) actions. The main attention is paid to such tools as audio and video recordings, wiretapping, as well as other special technical means that allow recording the processes of transferring unlawful benefit between the parties. The article considers the theoretical aspects of the use of these means, as well as practical problems that arise when applying them, in particular the issues of admissibility and sufficiency of evidence obtained in this way. The importance of respecting human rights when using technical means, as well as regulating their use within the legal framework, is highlighted. The article also analyzes the problems of legal assessment of the results of using special technical means, and also offers recommendations for improving the legislative framework regulating these issues to ensure the effectiveness of the fight against corruption and increase the level of legal awareness in this area. In particular, the author emphasizes the need to improve procedures for controlling the use of technical means, which will prevent their abuse and ensure legality in investigations. Given the rapid development of technology, the integration of the latest methods of recording evidence becomes a necessary condition for effective fight against corruption. The use of modern technical means allows to increase the accuracy and reliability of the collected evidence, which significantly improves the investigation of corruption crimes. This not only contributes to increasing the transparency of law enforcement, but also provides tighter control over the activities of civil servants, which ultimately helps to reduce the level of corruption at all levels.

Key words: special technical means, evidence fixation, illicit gain, corruption crimes, evidence, investigative (search) actions, criminal legislation.